

Correctievoorschrift VWO

2017

tijdvak 1

geschiedenis

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommiteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommiteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het bij de toets behorende correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
  - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
  - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
  - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
  - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
  - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
  - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden met inachtneming van het correctievoorschrift toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.
- NB1 Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.
- NB2 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB

Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift te laat zou komen.

In dat geval houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 74 scorepunten worden behaald.

Voor dit examen zijn de volgende vakspecifieke regels vastgesteld:

- 1 Vakinhoudelijke argumenten moeten afkomstig zijn uit gezaghebbende, wetenschappelijke publicaties.
- 2 Als gevraagd wordt naar het noemen van één van de negenenveertig 'kenmerkende aspecten', is een letterlijke weergave daarvan niet vereist. Er kan in de regel worden volstaan met een juiste omschrijving van het 'kenmerkend aspect' of van dat deel ervan dat relevant is voor de beantwoording van de vraag (er zijn kenmerkende aspecten die uit meerdere onderdelen bestaan).

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Door de tijd heen

---

1 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

6, 2, 5, 1, 3, 4

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Prehistorie en oudheid

2 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Het ostracisme kon de Atheense democratie beschermen, omdat hiermee politici die te veel macht kregen / die een machtsgreep dreigden te plegen, uit Athene konden worden verbannen 1
- Het ostracisme kon de Atheense democratie verzwakken, omdat het kon worden gebruikt om politieke tegenstanders buiten spel te zetten / misbruikt kon worden voor persoonlijke redenen 1

3 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

In de bron wordt beschreven dat de Romeinen

- enerzijds een opstand met harde hand / militaire middelen neerslaan / een fort bouwen 1
- anderzijds het verslagen volk (hier de Friezen) romaniseren door aan hen een senaat / wetten te geven / de Romeinse cultuur over te dragen 1

De middeleeuwen

4 maximumscore 4

Uit het antwoord moet blijken dat:

- de edelen willen dat Rollo zich gedraagt als een leenman door hem aan te moedigen de voetkus te geven (nadat Rollo Normandië heeft opgeëist) 1
- de edelen Rollo in de christelijke / Frankische cultuur willen opnemen door een christelijke eed te zweren / door erop toe te zien dat Rollo zich laat dopen 1
- de opzet van de edelen in politiek opzicht minder geslaagd is, omdat uit de anekdote rondom de voetkus blijkt dat Rollo zich niet onderwerpt / zich niet ondergeschikt voelt aan de koning 1
- de opzet van de edelen in cultureel opzicht succesvoller is, omdat Rollo zich wel laat dopen (met zijn aanhangers) / omdat Rollo huwt volgens de christelijke rituelen 1

Opmerking

Als met andere voorbeelden uit de bron op een juiste manier duidelijk wordt gemaakt dat Rollo politiek en cultureel wordt ingekapseld, wordt telkens 1 scorepunt toegekend aan een juiste combinatie van voorbeeld en toelichting.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

5 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- In de bron wordt beschreven dat (een van de volgende voorbeelden): 1
  - koning Karel (de Karolinger) gebied afstaat aan een Noorman
  - koning Karel belachelijk wordt gemaakt doordat hij omvergetrokken wordt
  - koning Karel geen duidelijke hoofdrol speelt
  - hertog Robert (de stamvader van de Capetingen) de feitelijke leider der Franken lijkt te zijn / hertog Robert een hoofdrol speelt
- wat de twijfel aan de betrouwbaarheid ondersteunt, omdat hiermee het optreden van de Karolingen negatief / van de Capetingen positief wordt beschreven 1

Opmerking

Alleen als in een juiste uitleg een passend voorbeeld uit de bron wordt genoemd, wordt aan het voorbeeld 1 scorepunt toegekend.

Vroegmoderne tijd

---

6 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- In de late middeleeuwen vindt 'het conflict in de christelijke wereld over de vraag of de wereldlijke dan wel de geestelijke macht het primaat behoorde te hebben' plaats 1
- Hendrik VIII erkent (op wereldlijk gebied) geen pauselijke suprematie (want de Engelse prelaten behoren zijn onderdanen te zijn en niet die van de paus) 1
- In de late middeleeuwen streven vorsten naar 'het begin van staatsvorming en centralisatie' 1
- Hendrik VIII geeft als argument voor de afscheiding van de Rooms-Katholieke Kerk (één van de volgende): 1
  - de aantasting van zijn centrale macht
  - de disloyaliteit van zijn onderdanen
  - het binden aan de kroon van de verschillende standen binnen zijn koninkrijk
  - dat alle inwoners van zijn koninkrijk / alle prelaten zijn onderdanen (en niet die van de paus) zijn.

Opmerking

Alleen als naast de juiste kenmerkende aspecten ook een juiste uitleg wordt gegeven, worden scorepunten toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

7 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- In de Moderatie wordt gratie verleend aan ketters die terugkeren tot het katholieke geloof / worden ketters verbannen (in plaats van gedood) / mogen ketters hun vermogen houden als zij spijt betuigen (terwijl in de Bloedplakkaten / in de godsdienstpolitiek van Filips II de doodstraf stond op elke vorm van ketterij) 1
- De aanleiding voor Margaretha voor deze beleidswijziging was dat zij tegemoet wilde komen aan de wens van de adel de strenge ketterwetgeving op te heffen / te matigen / was de aanbidding van het Smeekschrift 1
- De Moderatie leidde tot meer calvinistische activiteit (onder andere de Beeldenstorm) omdat dit minder gevaarlijk werd 1
- Filips II stuurde Alva (waarop Margaretha aftrad) 1

8 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Uit de bron blijkt dat de calvinistische bestuurders (zoals Van der Laen) geen vrije geloofsuitoefening voor rooms-katholieken willen toestaan (in de noordelijke gewesten), waardoor de rooms-katholieken (in de zuidelijke gewesten) zich afgeschrikt voelen / zich aaneensluiten in de Unie van Atrecht (waarna de noordelijke gewesten de Unie van Utrecht sluiten).

9 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat de opvatting van Coornhert beter aansluit bij de godsdienstpolitiek van Willem van Oranje bij het begin van de Opstand, omdat beiden streefden naar godsdienstvrijheid / gelijkberechtiging van rooms-katholieken en protestanten.

Opmerking

Alleen als de keuze voor Coornhert met een juist argument wordt ondersteund, worden scorepunten toegekend.

10 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

bij 1:

- De afzonderlijke gewesten pleegden voortdurend overleg met hun eigen gewest (zodat de besluitvorming in de Staten-Generaal traag verliep, waar Willem van Oranje zich tegen verzette) 1

bij 2:

- Willem van Oranje was stadhouder, hij wilde voorkomen dat hij zonder troepen kwam te zitten / dat hij geen huursoldaten kon werven 1

Opmerking bij 2

Alleen als wordt ingegaan op het militaire karakter van de functie van stadhouder wordt 1 scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

11 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

- Het verslaan / verzwakken van het Spaanse rijk (in de Tachtigjarige Oorlog) 1
- Om de suikerplantages rondom Recife te exploiteren om het Spaanse rijk economisch te verzwakken, waren arbeidskrachten nodig die via de trans-Atlantische slavenhandel werden aangevoerd uit Ghana (waarvoor de verovering van Elmina nodig was) 2

12 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

- Diderot maakt duidelijk dat hij van mening is dat Tahitianen dezelfde rechten hebben als Fransen, waaruit blijkt dat hij uitgaat van gelijkheid / vrijheid als universeel geldende waarde, wat past bij de radicale stroming in de Verlichting 2
- Diderot maakt duidelijk dat hij slavernij afkeurt, waarmee hij de afschaffers van slavernij (de abolitionisten) zal hebben geïnspireerd 1

Opmerking

Alleen als met een verwijzing naar de bron duidelijk wordt gemaakt welke radicale verlichtingsopvatting uit de bron naar voren komt, worden 2 scorepunten toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

13 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Verlichte ideeën die Malesherbes in het memorandum uitdraagt, zijn (twee van de volgende): 2
  - Malesherbes legt de nadruk op het algemeen belang boven dat van groepen, waaruit blijkt dat hij uitgaat van een sociaal contract / van de 'volonté générale'.
  - Malesherbes wil een nieuwe volksvertegenwoordiging, waaruit blijkt dat hij vindt dat de koning rekening moet houden met de publieke opinie / dat hij voor meer democratie is.
  - Malesherbes vindt dat de koning zelf moet komen met een grondwet, waaruit blijkt dat hij tegen het absolutisme is / dat hij de macht van de koning wil inperken door een grondwet.
  - Malesherbes beschouwt de standenvergadering als een ouderwetse / veertiende-eeuwse instelling, terwijl de Verlichters zichzelf als modern / niet-traditioneel zien.
- Malesherbes loopt vooruit op de grondwet van 1791, want hij roept de koning op een constitutionele monarchie tot stand te brengen (wat met de grondwet van 1791 gebeurt) 1

Opmerking

Alleen als uit het tweede deel van het antwoord blijkt dat met de grondwet van 1791 een constitutionele monarchie wordt ingevoerd, wordt 1 scorepunt toegekend.

14 maximumscore 4

Uit het antwoord moet blijken dat:

- de Jacobijnen wilden afrekenen met (herinneringen aan) de adel / het feodale stelsel, wat de Vaderlandsche Sociëteit ook wil bereiken door de verwijzing naar hertog in de naam 's-Hertogenbosch te schrappen 2
- de Jacobijnen geweld tegen de heerser aanvaardbaar vonden, de Vaderlandsche Sociëteit wil met de naam Brutus-Bosch duidelijk maken dat zij zich aansluit bij het idee dat geweld tegen tirannie acceptabel is 2

Opmerking

Alleen voor de juiste combinatie van een Jacobijnse opvatting met een standpunt uit de bron worden 2 scorepunten toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Moderne tijd

15 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Van Eck suggereert dat het voorstel voor uitbreiding van het kiesrecht voortkomt uit vrees voor de opkomst van de socialisten / uit vrees voor de 'vierde stand' / uit bezorgdheid over de sociale kwestie 1
- de Industriële Revolutie / de beginnende industrialisatie 1
- Van Eck stelt (hoge) eisen aan het kiesrecht en zet zich dus af tegen het algemeen kiesrecht (dat de radicale verlichte denkers wilden) 1

16 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat:

- steun voor de Franse koloniale ambitie vanuit Duitsland opmerkelijk is vanwege de grote Frans-Duitse vijandschap (sinds de oorlog van 1870-1871) 1
- maar paste bij Bismarcks buitenlandse politiek op dat moment, omdat deze erop gericht was Duitsland buiten een oorlog te houden door de concurrentie tussen Frankrijk en Groot-Brittannië te bevorderen / door de aandacht van Frankrijk te richten op gebieden buiten Europa / door via allianties het machtsevenwicht in stand te houden 1

17 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- In de tekening geeft de tekenaar de mening weer dat nieuwe investeringen in de marine in Duitsland en Groot-Brittannië zullen leiden tot een wapenwedloop (met een fatale afloop) 1
- wat hij laat zien door (twee van de volgende): 2
  - de wenkende figuur van de dood
  - de slagschepen als raceauto's
  - het racen over de lopen van kanonnen
  - de twee roekeloze bestuurders
  - het dreigende losse einde van de weg
- Deze mening past bij de antimilitaristische / anti-imperialistische / anti-nationalistische opvattingen van de socialisten van *Der Ware Jacob* 1

Opmerking

Alleen als de mening in de tekening juist wordt weergegeven, worden scorepunten toegekend aan daarbij passende verwijzingen naar de prent.

Vraag	Antwoord	Scores
18	<p>maximumscore 3</p> <p>Kern van een juist antwoord is: Wilhelm II doelt op (de twee volgende gebeurtenissen uit oktober-november 1918):</p> <ul style="list-style-type: none"> • het uitbreken van revolutie in Duitsland zelf • het uitroepen van de republiek door de Duitse sociaaldemocraten / de wijze waarop hijzelf werd afgezet (als keizer en legerleider) • Wilhelm II geeft hiermee een visie op de afloop van de Eerste Wereldoorlog vanuit het perspectief van de oude elite, want hij kan niet accepteren dat Duitsland verslagen is aan het front / want hij gaat uit van verraad aan het thuisfront / want hij gaat uit van verraad door de Duitse socialisten / sociaaldemocraten (de dolkstootlegende) 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
19	<p>maximumscore 3</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De Sovjet-Unie werd door de andere leden van de Volkenbond niet erkend omdat het land communistisch / antikapitalistisch was / streefde naar een wereldrevolutie / als een bedreiging werd gezien • De machtsovername van de nazi's in Duitsland vormde een bedreiging waartegen samenwerking met de Sovjet-Unie (binnen de Volkenbond) mogelijk tegenwicht kon bieden • In 1939 dekte de Sovjet-Unie (door het sluiten van een non-agressiepact met Duitsland) de Duitse inval in Polen (waardoor zij de agressieve buitenlandse politiek van Duitsland juist aanmoedigde) / viel de Sovjet-Unie Polen / Finland binnen, waarmee de Sovjet-Unie zelf de internationale vrede verstoorde 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
20	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is: De foto is</p> <ul style="list-style-type: none"> • enerzijds geschikt om aan te tonen dat alle Duitsers achter het nazibewind staan • anderzijds minder goed geschikt om de boodschap over te brengen dat het 'arische ras' / Duitsland superieur is, omdat de beste atleet, Jesse Owens, niet tot dat 'arische ras' behoort / uit de Verenigde Staten komt 	<p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

21 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Ideeën van het nationaalsocialisme in de brochure zijn:

- het anticommunisme, dat naar voren komt in de beschrijving van de communistische Sovjet-Unie als agressief tegenover Europa / als niet in staat een economie op te bouwen / als moorddadig / als onverschillig voor het welzijn van de eigen bevolking 1
- het militarisme, dat naar voren komt in de waardering van de strijd / in de waardering van de offers die soldaten hebben gebracht 1
- de rassenleer, die naar voren komt in het benadrukken van volken van 'Germaanse bloede' 1

Opmerking

Alleen als een nationaalsocialistisch idee op een juiste manier aan de brochure wordt verbonden, wordt 1 scorepunt toegekend.

22 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Uit de brochure blijkt dat Rost van Tonningen Nederlanders oproept om naar Oost-Europa te gaan, waardoor wordt meegewerkt aan het (misdadige) streven van de nazi's naar een etnische herschikking van Europa (waarin het 'arische ras' moest overheersen) / aan het streven naar 'Lebensraum' / aan het dienstnemen in het Duitse leger (dat impliciet wordt toegejuicht).

23 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

4, 3, 6, 1, 5, 2

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

24 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

bij beschrijving 1:

- De politieke boodschap was dat de Sovjet-Unie afstand deed van het internationale karakter van het communisme / dat het vaderland / dat de natie verdedigd moest worden, wat nodig was om de bevolking te stimuleren voor het vaderland te vechten tijdens de Tweede Wereldoorlog 1

bij beschrijving 5:

- De politieke boodschap was dat de persoonsverheerlijking van Stalin was afgelopen, waarmee de nieuwe leider (Chroesjtsjov) liet zien dat er gebroken was met het stalinisme / dat de destalinisatieperiode was aangebroken 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

25 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat:

het afbreken van de handelsbarrières in Europa zou bijdragen tot economische herstel / een krachtiger economie, waardoor de aantrekkingskracht van het communisme (in het verpauperde Europa) weer zou afnemen / waardoor Europa beter weerstand kon bieden aan de communistische dreiging (wat het politieke doel was van het Marshallplan).

26 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Eppo Doeve laat Brezjnev Dubčeks veters aan elkaar vastknopen 1
- zodat de wedstrijd niet eerlijk gespeeld kan worden / zodat Dubček zal struikelen, want in de onderhandelingen met de Sovjet-Unie gaf Brezjnev de Tsjechoslowaakse partijleiding geen eerlijke kans om het communisme in Tsjechoslowakije te hervormen (zodat de Praagse Lente uitliep op een mislukking) 2

Opmerking

Alleen als het antwoord dat de veters worden vastgeknoopt is voorzien van een historisch juist argument, worden scorepunten toegekend.

27 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- Haitzinger geeft hier de mening weer dat de geldverslindende wapenwedloop ondanks de SALT-akkoorden gewoon doorgaat / dat de SALT-akkoorden nauwelijks bijdragen aan het verminderen van het aantal atoomwapens 1
- wat hij laat zien door bijvoorbeeld (één van de volgende): 1
  - het contrast tussen het reusachtige / het geldverslindende monster / de enorme draak van de wapenwedloop / de grote stekels op de rug van dit monster die atoomraketten voorstellen en de SALT-akkoorden als niet meer dan een klein stukje van de staart.
  - het afbeelden van de onderhandelaars als nietige mensjes in vergelijking tot het grote atoomwapenmonster.

Opmerking

Alleen als de mening in de prent juist wordt weergegeven, wordt 1 scorepunt toegekend aan een daarbij passende verwijzing naar de prent.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

28 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

In 1991 kwam er een eind aan het communistische bewind in de Sovjet-Unie. Bronnen die voor die tijd in geheime archieven (in Oost en West) werden bewaard, werden (in het vrijere politieke klimaat) geleidelijk openbaar gemaakt (waardoor nieuwe inzichten konden ontstaan).

of

In 1991 kwam de Koude Oorlog ten einde. Beide partijen in het conflict werden hierdoor minder beperkt door de ideologische oogkleppen van de Koude Oorlog (waardoor nieuwe inzichten konden ontstaan).

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 23 mei.

Ook na 23 mei kunt u nog tot 14 juni gegevens voor Cito accorderen. Alle gegevens die vóór 14 juni zijn geaccordeerd, worden meegenomen bij het genereren van de groepsrapportage.

Na accordering voor Cito kunt u in de webbased versie van Wolf de gegevens nog wijzigen om ze vervolgens vrij te geven voor het overleg met de externe corrector. Deze optie is relevant als u Wolf ook gebruikt voor uitwisseling van de gegevens met de externe corrector.

tweede tijdvak

Ook in het tweede tijdvak wordt de normering mede gebaseerd op door kandidaten behaalde scores. Wissel te zijner tijd ook voor al uw tweede-tijdvak-kandidaten de scores uit met Cito via Wolf. Dit geldt **niet** voor de aangewezen vakken.

6 Bronvermeldingen

- bron 1 ontleend aan: Tacitus, The Annals, A.J. Church en W.J. Brodribb (vert.), New York 2006, pag. 237-238
- bron 2 ontleend aan: <https://legacy.fordham.edu/halsall/source/843bertin.asp>
- bron 3 ontleend aan: J.R. Tanner ed., Tudor Constitutional Documents, A.D. 1485-1603, Cambridge 1922, pag. 22
- bron 4 <https://archive.org/stream/oorsprongkbeginne01borp#page/n104/mode/1up>
- bron 5 J. Gruppelaar (red.), D.V. Coornhert, politieke geschriften, Amsterdam 2009, pag. 82-83
- bron 6 Denis Diderot, Filosofische gesprekken, Amsterdam 2012, pag. 57
- bron 7 Simon Schama, Burgers, een kroniek van de Franse Revolutie, Amsterdam 1989, pag. 305-306
- bron 8 P.Th.J. Kuyer, 's-Hertogenbosch en de strijd om de Bossche gelijkberechtiging, in: Bossche Bouwstenen IV, 's-Hertogenbosch 1981, pag. 57
- bron 9 C.A. Tamse, Memoires van een enfant terrible, politieke herinneringen van de Zeeuwse liberale afgevaardigde Mr. Daniël van Eck aan vijfendertig jaar Kamerlidmaatschap, zonder plaats, 1975, pag. 115-116
- bron 10 Michael Epkenhans en Andreas von Seggern, Leben im Kaiserreich, Deutschland um 1900, Stuttgart 2012, pag. 55
- bron 11 <http://parade.com/458122/veronicachambers/remembering-jesse-owens>
- bron 12 http://www.geheugenvannederland.nl/?/nl/items/EVDO02:NIOD05_4137
- bron 13 Alexander Pola, De wereld van Eppo Doeve, politieke prenten 1948-1980, Amsterdam 1984, pag. 99
- bron 14 Politische Karikaturen von Horst Haitzinger, München 1979, zonder paginanummering